

POSTANOWIENIE

Dnia 18 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z powództwa K. H. i A. T.
przeciwko Ambasadzie [...] w Polsce
o ustalenie istnienia stosunku pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 grudnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 29 marca 2017 r., sygn. akt VII Pa [...],

- 1. odrzuca skargę kasacyjną od pkt. I zaskarżonego wyroku,**
- 2. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w pozostałej części i zasądza od skarżącej na rzecz każdej z powódek po 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w W. VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie z powództwa K. H. i A. T. przeciwko stronie pozwanej Ambasadzie [...] w Polsce o ustalenie istnienia stosunku pracy, po rozpoznaniu apelacji pozwanej od wyroku częściowego Sądu Rejonowego w W. VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 24 października 2016 r. ustalającego w pkt. 1, że powódka K. H. była zatrudniona u strony pozwanej od 2 maja 2011 r. do 8 września 2014 r. na stanowisku pracownika gospodarczego w wymiarze sześciu godzin dziennie z wynagrodzeniem brutto 1.262 USD;

a w pkt. 2, że powódka A. T. była zatrudniona w strony pozwanej od 25 lipca 2012 r. do 31 maja 2014 r. na stanowisku pracownika administracyjnego w wymiarze sześciu godzin dziennie z wynagrodzeniem brutto 1.203 USD oraz w punkcie 3 oddalającym „powództwo w pozostałym zakresie” - uchylił zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji w pkt. 3 i sprawę w tym zakresie przekazał do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego, a w pozostałej części oddalił apelację, która była skierowana przeciwko zaskarżonemu przez stronę pozwaną wyrokowi w całości.

W sprawie tej ustalono, że powódka K. H. 2 maja 2011 r. rozpoczęła pracę na czas nieokreślony za wynagrodzeniem miesięcznym w wysokości 1.262 USD, które miało wzrastać o 10% po każdym roku pracy w Biurze Attache Kulturalnego Ambasady [...] w Polsce. Powódka nie otrzymała od strony pozwanej umowy o pracę na piśmie, podobnie jak inni polscy pracownicy. Do jej obowiązków należało w szczególności sprzątanie, przyrządzanie kawy, witanie gości, umawianie spotkań, a także wizyt lekarskich dla attaché kulturalnych oraz ich żon, wynajmowanie mieszkań, a także wypisywanie dokumentów w języku polskim, w tym dewiz bankowych dotyczących wypłat z konta oraz wypisywanie przelewów stypendiów dla studentów. Powódka pracowała w taki sposób od poniedziałku do piątku w godzinach od 9:00 do 15:00. Do listopada 2011 r. jej przełożonym był dr E., później do lipca 2012 r. - dr M. I. A., a ostatnim jej przełożonym był dr X. W przypadkach problemów z pracą w Biurze Attache Kulturalnego powódka zwracała się o interwencję Ambasady [...]. Od maja 2014 r. powódka nie otrzymywała wynagrodzenia za świadczoną pracę. W tej sytuacji zwróciła się bezpośrednio z prośbą o wypłatę wynagrodzenia Ambasadora, który poinformował ją, że wynagrodzenie będzie jej wypłacone, ale pomimo zapewnień tak się nie stało. Kolejne wezwanie do wypłaty wynagrodzenia było wysłane na adresy strony pozwanej i jej Biura Attache Kulturalnego. Powódka nie otrzymała odpowiedzi na żadne z tych wezwań, dlatego z dniem 1 września 2014 r. rozwiązała umowę o pracę na podstawie art. 55 § 1¹ k.p. bez wypowiedzenia z powodu ciężkiego naruszenia podstawowych obowiązków pracodawcy w postaci nieterminowego wypłacania wynagrodzenia za wykonaną pracę oraz zakresie odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne.

Natomiast powódka A. T. rozpoczęła pracę w Biurze Attache Kulturalnego w dniu 25 lipca 2012 r., początkowo na miesięcznym okresie próby, a po tym okresie zawarto umowę na czas nieokreślony, z wynagrodzeniem miesięcznym w wysokości 1.203 USD, które miało wzrastać o 10% po każdym roku pracy, której nie otrzymała na piśmie. Do zakresu jej obowiązków należało w szczególności prowadzenie biura, tłumaczenia arabsko-polskie, pisanie i odpowiadanie na e-maile, obsługa telefonów i przelewów, umawianie spotkań, prowadzenie rachunkowości, rozliczanie VAT, a także zajmowanie się sprawami bieżącymi studentów i wyjazdy z tym związane oraz wszelkie inne czynności zlecone przez pracodawcę o podobnym charakterze. Powódka rozpoczynała pracę o godz. 9:00, którą kończyła o godz. 15:00 i przez cały okres zatrudnienia pracowała średnio po 6 godzin pięć dni w tygodniu. Z dniem 1 września 2014 r. rozwiązała umowę o pracę bez wypowiedzenia na podstawie art. 55 § 1¹ k.p. z powodu ciężkiego naruszenia podstawowych obowiązków pracodawcy ze względu na niewypłacanie wynagrodzenia za wykonaną pracę oraz obowiązku pracodawcy w zakresie odprowadzania składek na ubezpieczenia społeczne.

W sprawie tej Sądy obu instancji ustaliły, że Biuro Attache Kulturalnego jest przedstawicielstwem [...] w zakresie spraw naukowych, pedagogicznych i kulturalnych, a do jego zadań należy m.in. zacieśnianie kontaktów naukowych, kulturalnych i technicznych pomiędzy [...] a Polską. Ambasada [...] w W. zawarła umowy o pracę z piętnastoma osobami, którym wynagrodzenie wypłacało Ministerstwo Spraw Zagranicznych [...], które jednocześnie wyrażało zgodę na zatrudnienie pracowników w Ambasadzie. Natomiast wynagrodzenie pracownikom Biura Attache Kulturalnego wypłacało Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych [...], które zgodziło się na zatrudnienie pracowników miejscowych w tym Biurze.

W odpowiedzi na pismo Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Polsce z dnia 24 lutego 2015 r. Ambasada [...] notą dyplomatyczną z dnia 12 marca 2015 r. potwierdziła, iż Biuro jest w rozumieniu Konwencji Wiedeńskiej częścią misji dyplomatycznej [...] w Polsce, której szefem jest Ambascador [...] w Polsce. Wszelkie działania podejmowane przez to Biuro wobec organów i władz państwa przyjmującego podejmowane są za pośrednictwem Ambasady [...] w W., której

misja jest podmiotem niepodzielnym. W konsekwencji nie można mówić o odrębnej podmiotowości Biura Attache Kulturalnego na gruncie prawa międzynarodowego.

Sąd pierwszej instancji w pierwszej kolejności oceniał kwestię zdolności sądowej misji dyplomatycznych z uwzględnieniem orzecznictwa polskiego Sądu Najwyższego oraz stanowisk prezentowanych w tym zakresie międzynarodowego prawa publicznego w prawniczej literaturze polskiej i zagranicznej. Powołując się na odpowiednie przepisy Konwencji Wiedeńskiej oraz stanowiska doktryny prawa uznał, iż pracodawcą powódek była Ambasada [...] reprezentowana przez jej szefa - ambasadora, który jednoosobowo odpowiadał za działanie całej misji, w tym za zatrudnianie pracowników państwa przyjmującego. Dalej rozważał zgromadzony materiał dowodowy dla potrzeb ustalenia, czy zgodnie z twierdzeniami powódek sporne stosunki prawne były oparte na umowach o pracę i ocenił, że obie powódki wykonywały pracę na podstawie stosunków pracy, przeto tylko w tym zakresie wydał wyrok „częściowy” na podstawie art. 317 § 1 k.p.c.

Także Sąd drugiej instancji potwierdził, że pracodawcą powódek była Ambasada [...] w Polsce, która przyznała, iż Biuro Attache Kulturalnego jest częścią misji dyplomatycznej [...] w Polsce, a attache kulturalny działa w zastępstwie ambasadora (pracodawcy powódek). Równocześnie strona pozwana nie wykazała, aby Biuro Attache Kulturalnego posiadało zdolność do zatrudniania pracowników we własnym imieniu, ani że było jednostką organizacyjną samodzielną i odrębną finansowo, której może przysługiwać status pracodawcy powódek. Sąd drugiej instancji argumentował, że rodzaj i charakter zatrudnienia powódek pracy wypełniały wszystkie konstrukcyjne cechy stosunków pracy w rozumieniu art. 22 k.p. Pomimo to uchylił punkt trzeci zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego oddalającego „powództwo w pozostałym zakresie”, ponieważ Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu wydanego orzeczenia ustalił, że pomiędzy powódkami a pozwaną istniał stosunek pracy, ale nie wyjaśnił „w jakim zakresie i dlaczego to powództwo „w pozostałym zakresie” oddalił, a „treść sporządzonego uzasadnienia uniemożliwiało całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania punktu trzeciego zaskarżonego orzeczenia”, przeto nie było możliwości instancyjnej kontroli poprawności wydanego rozstrzygnięcia w tym zakresie. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd pierwszej instancji „powinien ponownie

zbadać czy powództwo o ustalenie istnienia stosunku pracy w jakimś zakresie podlega oddaleniu oraz na tej podstawie wydać orzeczenie”.

W skardze kasacyjnej wniesionej wyroku Sądu drugiej instancji zaskarżonego w całości strona pozwana zarzuciła naruszenie: 1/ art. 386 § 3 w związku z art. 1099 k.p.c. przez nieuwzględnienie podniesionego w apelacji zarzutu nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji z uwagi na brak jurysdykcji sądów polskich, co wymagało uchylenia zaskarżonego wyroku i odrzucenia pozwów, 2/ art. 378 § 1 w związku z art. 363 § 3 oraz w związku z art. 379 pkt 3 k.p.c. przez uchylene punktu trzeciego wyroku i przekazanie w tym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania, pomimo że w tej części wyrok nie został zaskarżony „przez pozwanego” (podkreślenie SN), a tym samym uprawomocnił się, co skutkowało nieważnością postępowania apelacyjnego w tej części, 3/ art. 187 § 1 w związku z art. 193 § 2¹ i art. 466 k.p.c., a w konsekwencji także art. 321 § 1 w związku z art. 317 § 1 k.p.c. przez uznanie, że zasadne było wydanie przez Sąd Rejonowy wyroku częściowego ustalającego istnienie stosunków pracy pomiędzy powódkami a stroną pozwaną, pomimo że powódki reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika takiego roszczenia nie sformułowały ani w pozwie, ani w żadnym piśmie modyfikującym powództwo, 4/ art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewskazanie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, na jakiej podstawie uznał, że Biuro Attache Kulturalnego nie jest jednostką samodzielną pod względem organizacyjnym i finansowym oraz samodzielnie zatrudniało pracowników, bo „pозwana swoich twierdzeń w tym zakresie nie udowodniła, co uniemożliwiało pozwanemu odniesienie się do twierdzeń Sądu, iż Biuro Attache Kulturalnego nie może być uznane za pracodawcę w świetle art. 3 k.p., w sytuacji gdy pozwana przedstawiła na potwierdzenie swojego stanowiska liczne dowody, których wiarygodności Sąd Rejonowy i Sąd Okręgowy, ani strony przeciwne nie kwestionowały, skoro nawet z zeznań samych powódek wynikało jednoznacznie, że ich pracodawcą było Biuro Attache Kulturalnego”.

We wnioskach o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała na potrzebę wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości oraz wywołujące rozbieżności w orzecznictwie w kwestii korzystania przez państwa

obce i ich przedstawicielstwa dyplomatyczne z immunitetu od jurysdykcji sądów polskich, utrzymując, że w tym zakresie występują jurysdykcyjne rozbieżności w zakresie podstaw prawnych takiego immunitetu. Skarżąca sformułowała też zarzut nieważności postępowania apelacyjnego co do tej części, w której Sąd drugiej instancji orzekł w punkcie trzecim, wskazując na oczywistą zasadność wniesionej skargi w zakresie ustalenia stosunków pracy, gdy „roszczenie takie nigdy nie zostało przez powódki zgłoszone, zatem nie mogło być przedmiotem wyroku częściowego”.

Wskazując na powyższe skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji w całości i odrzucenie pozwów, a w razie niestwierdzenia braku jurysdykcji sądów polskich w sprawie domagała się uchylenia zaskarżonych wyroków w całości i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia od powódek na rzecz pozwanej kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powódki wniosły o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz zasądzenie od pozwanej na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c., na orzeczenie sądu drugiej instancji o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania przysługuje zażalenie, a nie skarga kasacyjna. Oznaczało to, że pkt. I zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji, uchylający wyrok Sądu pierwszej instancji w pkt. 3 i przekazujący sprawę w tym zakresie do ponownego rozpoznania wskazanemu Sądowi Rejonowemu, został błędnie zaskarżony skargą kasacyjną, zamiast prawidłowym zażaleniem, które wnosi się w terminie tygodniowym od doręczenia kontestowanego orzeczenia (art. 394 § 2 k.p.c.). W tej części zaskarżenia niedopuszczalna skarga kasacyjna wymagała zatem odrzucenia na podstawie art. 394¹ § 1¹ i § 3 w związku z art. 398⁶ § 3 k.p.c. Wykluczone było

uznanie wniesionej nieprawidłowo „skargi kasacyjnej” w tym zakresie zaskarżenia jako zażalenia złożonego w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. już ze względu na uchybienie tygodniowego terminu do wniesienia zażalenia co do pkt I wyroku Sądu drugiej instancji. Wskutek odrzucenia częściowo niedopuszczalnej skargi kasacyjnej niemożliwa była jakakolwiek dalsza kasacyjna kontrola niepodważonego prawidłowo zażaleniem tego zakresu zaskarżenia na podstawie zarzutu o nieważnym orzekaniu w pkt. 3 „poza zakresem zaskarżenia” przez stronę pozwaną, przede wszystkim z braku „zażaleniowego” zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. oraz ze względu na brak „możliwości instancyjnej kontroli poprawności wydanego rozstrzygnięcia w zakresie pkt. 3 wyroku”, gdy strona pozwana zaskarżyła wyrok częściowy Sądu pierwszej instancji „w całości”. Potencjalne konsekwencje niezaskarżenia wydanego wyroku częściowego przez powódki co do nieweryfikowalnego oddalenia powództwa „w pozostałym zakresie”, Sąd pierwszej instancji powinien wyjaśnić przy ponownym rozpoznaniu sprawy negatywnie osądanego zakresu oddalenia uwzględnionego przeciw powództwa w przedmiocie ograniczonym do „ustalenia istnienia stosunku pracy”. Taki sposób zakres „częściowego” orzekania może oznaczać, że Sąd pierwszej instancji w ogóle i nadal nie wyrokował co do wcześniej zgłoszonych przedmiotów sporu w sprawie „o odszkodowanie, wynagrodzenie, wynagrodzenie za godziny nadliczbowe, diety, ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop, odprawę pieniężną”, ale wydał wyrok częściowy ustalający pozytywnie istnienie stosunków pracy pomiędzy powódkami a pozwaną Ambasadą, oddalając powództwo w dalszym nieweryfikowalnym „pozostałym zakresie” i to po pozytywnych dla powódek ustaleniach wyroku częściowego. Taki nadal nieosądzony stan roszczeń o dalsze wymienione świadczenia Sąd pierwszej powinien wyjaśnić przy ponownym rozpoznaniu sprawy w ramach obowiązku wyrokowania o wszystkich zgłoszonych spornych roszczeniach powódek, zamiast częściowego orzekania o „istnieniu stosunku pracy” w wyroku, który bardziej odpowiadał przesłankom wyrokowania wstępnego „co do samej zasady” spornych stosunków pracy w rozumieniu art. 318 § 1 k.p.c., ale nadal oczekują wyrokowania sporne świadczenia z pozytywnie i prawidłowo ustalonych stosunków pracy.

Powyższe oznaczało, że wnioski o przyjęcie skargi kasacyjnej dopuszczalnej

od wyroku oddalającego apelację pozwanej „w pozostałej części” (od pkt. II zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji) do merytorycznego rozpoznania były bezpodstawne i bezzasadne na gruncie miarodajnych ustaleń faktycznych i prawidłowych oraz przekonujących ocen prawnych Sądu drugiej instancji w przedmiocie oddalenia apelacji od wyroku „częściowego” Sądu pierwszej instancji ustalającego istnienie stosunków pracy pomiędzy spornymi stronami. W tym zakresie w kontestowanej procedurze w żadnym razie nie doszło do nieważności postępowania w rozumieniu art. 386 § 3 w związku z art. 1099 k.p.c., bo nie wystąpiła nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt. 2 k.p.c., ani ze względu na wskazany w skardze kasacyjnej rzekomy brak jurysdykcji krajowej w rozumieniu art. 1099 k.p.c. już ze względu na trafne, precyzyjne i przekonujące ustalenie, że pracodawcą powódek była pozwana Ambasada [...] w Polsce, która zatrudniała powódki na podstawie kontraktów prawa pracy w jednostce organizacyjnej będącej częścią misji dyplomatycznej [...], którą zawsze kieruje ambasador, będący służbowym przełożonym attaché kulturalnego działającego w spornych stosunkach zatrudnienia tylko w zastępstwie ambasadora. W konsekwencji nie budzi jakichkolwiek wątpliwości prawidłowo ustalona bierna legitymacja procesowa skarżącej (pозwanej) Ambasady, która w zakresie sporów wynikających z jej prywatnoprawnych kontraktów cywilnoprawnych, w tym umów prawa pracy, nie występuje w roli ani w imieniu suwerennego państwa, ale jako podmiot cywilnego prawa prywatnego, który nie może zasadnie powoływać się w sposób niezgodny z prawem międzynarodowym i polskim porządkiem prawnym na rzekomy brak polskiej jurysdykcji w rozumieniu art. 1099 k.p.c. Konkretnie rzecz ujmując, brak polskiej jurysdykcji krajowej dotyczy wyłącznie działań dyplomatycznych ambasadora innego państwa akredytowanego w Polsce przy wykonywaniu suwerennych aktów państwowej władzy publicznej, która tylko w tym publicznoprawnym zakresie korzysta ze statusu i ochrony dyplomatycznej. Wyklucza to korzystanie z immunitetu dyplomatycznego przez ambasady państwa obcego lub ich wewnętrzne jednostki organizacyjne w sferach prywatnego obrotu cywilnoprawnego. W szczególności bezpodstawne i bezzasadne byłoby oczekiwanie skarżącej Ambasady, że zatrudnieni przez nią polscy obywatele wykonujący sporne zatrudnienie wprowadzie na eksterytorialnym terenie

dyplomatycznym Ambasady [...], ale w Polsce, mogliby być zmuszani do poszukiwania ochrony prawa pracy z zakresu spornych świadczeń z przekonująco ustalonych stosunków pracy przed sądami zagranicznymi z tytułu roszczeń ze stosunków pracy łączących powódki ze stroną skarżącą także dlatego, że zgodnie z polskim porządkiem prawnym powództwa w sprawach z zakresu prawa pracy mogą być zawsze wytaczane przed sąd, w którego okręgu praca jest, była lub miała być wykonywana, bądź przed sąd, w którego okręgu znajduje się zakład pracy (art. 461 § 1 k.p.c.). Oznacza to, że kasacyjny zarzut nieważności postępowania ze względu na rzekomy brak polskiej jurysdykcji krajowej w rozumieniu art. 1099 k.p.c. był nie tylko chybiony, ale ewidentnie bezzasadny, bez potrzeby dalszego wykazywania oczywistej bezpodstawności wniesionej w tym zakresie skargi kasacyjnej, choćby wskazywała ona na „dawniejsze”, ale kontrowersyjne judykaty Sądu Najwyższego. Stronie pozwanej o tak wysokiej randze nie godzi się ani tym bardziej nie przystoi uchylanie się od wzajemnego wykonywania zobowiązań prawa pracy z tytułu pracy, którą wykonywały powódki na rzecz integralnej jednostki organizacyjnej pozwanej Ambasady w ramach prawidłowo ustalonych stosunków pracy na podstawie art. 22 § 1¹ w związku z art. 29 § 2 k.p.

Mając na uwadze, że innych - poza nieważnością postępowania - zarzutów ani argumentów przeciwko zaskarżonemu także w pkt. II wyrokowi Sądu drugiej instancji poddana przedsądowi skarga kasacyjna nie zawierała, a strona pozwana sama przyznała w apelacji, że modyfikacja powództwa w sposób zmierzający także do ustalenia stosunków pracy była „zgłoszona ustnie przez pełnomocnika powódek do protokołu na rozprawie w dniu 7 września 2015 r.”, a do jej apelacyjnych zarzutów w tym zakresie Sąd drugiej instancji odniósł się szczegółowo i przekonująco negatywnie na k. 7 i 8 uzasadnienia zaskarżonego wyroku, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia w tej dalszej części skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., zasądzając od strony skarżącej należne każdej z powódek koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym w zgodzie z art. 98 k.p.c. Należało nadmienić, że sformułowany w pkt. 2 sentencji postanowienia wydanego w dniu 18 grudnia 2018 r. oczywiście omyłkowe sformułowanie „oddala skargę kasacyjną” zostało poddane przez Sąd Najwyższy

uprawnionej korekcie w trybie art. 350 i art. 361 w związku z art. 398²¹ k.p.c. przez użycie poprawnego zwrotu „odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania” (w pozostałej części), co nastąpiło w zgodzie z argumentacją zawartą w sporządzonym uzasadnieniu, które stanowi konstrukcyjny składnik sprostowanego postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, które wiąże od chwili jego podpisania wraz z uzasadnieniem (art. 358 k.p.c.).